

Töissä nyt näyttelijä, tanssija, tutkija ja dj Sami Henrik Haapala yhdistelee taidetta ja teknologiaa, näkee kritiikin taiteen trendinä, joka on muuttunut tuotteeksi ja lanseeraa ystävineen uuden termin.

VALTA JA ENNAKKOLUULO

Tätä kirjoittaessani olen juuri palannut Malmöstä, jossa työstimme kolmen eri maan taiteilijoiden uutta teosta, joka yhdistää esittäviä taiteita ja teknologiaa. Mukana on pitkän linjan australialais-saksalainen teatteriryhmä Triage, joka on toteuttanut lukuisia suurimuotoisia osallistavia teoksia, ruotsalainen virtuaalitodellisuutta ja muita uusia teknologioita esittävään taiteeseen yhdistävä Bombina Bombast sekä edustamani suomalainen Kaiken keskus.

Nämä ovat tämänhetkisen taiteellisen työn huippuhetkiä: uusien taiteellisten lähestymistapojen etsimistä hienojen kansainvälisellä kentällä luontevasti toimivien taiteilijoiden kanssa. Pyrimme samalla reagoimaan maailmanlaajuiseen poliittiseen, ekologiseen ja historialliseen kriisiin.

Taiteellisen työskentelyn lisäksi on kiinnostavaa kuulla hyvin erilaisista ympäristöistä tulevien taiteilijoiden tuotannollisista haasteista maailmassa, jossa taiteen autonominen asema on uhattuna. Pohjoismaat ovat monelle viimeinen itsenäisen taiteen turvasatama. Täällä ei ole – ainakaan vielä – pakko perustella taidetta välineellisesti. Se tekee minut jatkuvasti ylpeäksi.

Taide ja teknologia

Samalla huomaan, että suhtautumisessamme teknologiaan esittävien taiteiden teoksissa olemme Suomessa oudosti jäljessä. Tämä ihmetyttää maassa, jossa peliyhtiö Supercell on suurin yhteisöveronmaksaja ja jossa kokeilut eivät ole kiinni siitä, etteikö teknologiaa olisi saatavilla. Valitettavan usein näyttää siltä, että taidekenttä suhtautuu teknologiaan automaattisesti pahana.

Epäluulo noussee osittain teknologiayhtiöiden linkittymisestä neoliberalismin lieveilmiöihin, mutta uskon, että kyse on myös perustavammista peloista. Toisaalta sama ennakkoluuloisuus näkyy voivan hyvin myös kansainvälisellä kentällä. Siitä huvittuneina olemme Triagen ja Bombina Bombastin kanssa lanseeranneet uuden vihan laadun, *antikyberismin*. Se on teknologiaan ja synteettiseen älyyn kohdistuvaa syrjintää. Esittävien taiteiden kohdalla se näkyy vastakkainasetteluna, jossa aito ja alkuperäinen mustamakkara, eikun siis ruumiillinen todellisuus, asetetaan vastakohtaksi keinotekoiselle, pinnalliselle ja teennäiselle teknologialle. Teknologia tekee meistä ja lapsistamme tyhmiä ja keholliseen kanssakäymiseen perustuva kommunikaatio tekee meistä aitoja. Keho ei valehtele. Ja tehdään Suomesta jälleen suuri!!!

Organisaatio taideteoksena

Tämän yhteistyöteoksen lisäksi käynnistän parhaillaan uutta esittävän taiteen tuotanto-organisaatiota, joka toimii samalla taideteoksena. Organisaation ja teoksen nimi on Kaiken keskus. Se on Kadonnut kaupunki Oy:n nimellä aiemmin toimineen kollektiivin ja ajallisen teoksen uusi ilmenemismuoto.

Yhtenä keskeisenä taiteellisena strategiana Kaiken keskuksessa on uuden teknologian väärinkäyttö. Väärinkäyttö on keino kyseenalaistaa uusien teknologioiden tarjoamia arvoja. Teknologia – esimerkiksi sosiaalisen median muodossa – tarjoaa aina arvoja ja käyttötapoja, jotka otetaan helposti annettuna. Totuudenjälkeisenä aikana myös näiden arvojen perustellun kyseenalaistamisen pitäisi olla entistä monipuolisempaa. Samalla uudet teknologiat ovat tarjonneet Kaiken keskukselle mahdollisuuksia esittävien taiteiden perinteisen näyttämö–katsomo –yleisösuhteen kyseenalaistamiseen sekä esittävien taiteiden uudelleen paikantamiseen osana muuta yhteiskuntaa.

Esitys on kuollut

Tällä hetkellä mietinkin paljon lavaesityksen valta-asemaa esittävisissä taiteissa. Kriitikki on taiteen trendi tällä hetkellä, ja vaikka normikritiikin ansaituksi kohteeksi on päätyntä niin valkoisen, monogaamisen ja heteron cis-miehen asema kuin monet muutkin sorron järjestelmät, lavaesityksen valta-asema on säilynyt ennallaan. Tätä valta-asemaa toisintavat lähes poikkeuksetta myös normikriittiset teokset. Tämä vaatii hieman tarkennusta: Normikritiikki ja kapitalismin kritiikki nivoutuvat toisiinsa ja ovat tällä hetkellä erityisen vallitsevia taiteen kentällä. Samalla kapitalismin keskiössä oleva tuotteen mahdollisimman helppo kopioitavuus näkyy lavaesityksen hegemonisena asemana erityisesti teatterin puolella, jossa suurin osa esityksistä toistaa samaa näyttämö–katsomo-asetelmaan perustuvaa muuttumatonta yleisösuhdetta.

Minusta kapitalismin kritiikki ja normikritiikki tyhjenevät, kun niitä toteutetaan teatteriformaattilla, joka toisintaa kiltisti olemassa olevaa tuotannon logiikkaa. Kriitikoista on tullut trendi, joka ei enää kyseenalaista, vaan on muuttunut itse tuotteeksi, joka ylläpitää kritisoimaansa sorron järjestelmää.

Yritän työssäni etsiä sellaisia tapoja tehdä taidetta, jotka jokaisella kerralla ehdottaisivat uudenlaista kontekstia esittäville taiteelle. Tällä tarkoitan esimerkiksi sitä, että jokaisella kerralla ehdotetaan vaihtoehtoista tuotannollista järjestelmää. Jokaisen teoksen kohdalla ehdotetaan myös uutta mekanismia sille, miten yleisö päätyy kosketuksiin teoksen kanssa.

Jokainen teko, jonka saamme yleisön tekemään teoksiemme avulla, toisintaa todellisuutta – myös vaikkapa katsojan asettaminen lipun ostoon lippukassalta. Sitä normatiivisempaa tekoa esittävisistä taiteista on vaikea löytää. Entä jos kaikki nämä vaarattomilta vaikuttavat teatterin itsestäänselvyudet luotaisiin uusiksi jokaisen teoksen kohdalla? Pakottaisiko se teosten taustalla vaikuttavat näkymättömät arvojärjestelmät muuttumaan?

Taiteellinen tutkimus

Ympäristö, josta olen löytänyt tilaa rakentavalle, mutta rajummin kyseenalaistavalle taiteen tekemiselle, on taiteellinen tohtorikoulutus. Tällä hetkellä keskitynkin viimeistelemään osallistavien ja immersiiivisten esitysten näyttelijäntyöhön keskittyvää taiteellista väitöskirjaani Taideyliopiston Teatterikorkeakoulussa. Itseen toistavilta tuotantologiikoilta ei pääse täysin pakoön tässä työssä, mutta kyseenalaistus on ainakin todella brutaalia, itsereflektioon heittävä ja kaikenmuotoisia tottumuksia ravistelevaa.